

УДК 572.9;93(477.86/87);93(438);17.021.3

Л. В. Сливка

УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКА ДИСКУСІЯ ПРО ЕТНІЧНЕ ПОХОДЖЕННЯ ДРОБНОЇ ШЛЯХТИ ГАЛИЧИНИ

Івано-Франківський національний медичний університет,
вул. Галицька, 2, Івано-Франківськ, 76018, Україна

Сливка Любов Василівна, к. і. н., доц. кафедри українознавства і філософії, e-mail: lubovslyvka@i.ua

АНОТАЦІЯ

Дрібна шляхта становила окрему групу в соціальній структурі населення Галичини під владою Австро-Угорщини. Її етнічний світогляд характеризувався базовими маркерами: більшість була україномовною, греко-католиками, брала участь в українському національно-культурному житті галичан в ХІХ ст. Стаття присвячена науковій дискусії між українськими і польськими вченими про етнічне походження дрібношляхетської верстви: хто вона — нащадки руських бояр та замкових слуг чи походить від польської шляхти? Беручи до уваги аргументи різних сторін, автор статті вважає, що дрібна шляхта в Галичині була представлена в більшості нащадками дрібного руського боярства та замкових слуг, але їй не слід відкидати серед неї і незначної кількості польської шляхти.

Ключові слова: дрібна шляхта; Галичина; етнічне походження; українська та польська історіографія.

Л. В. Сливка

УКРАИНСКО-ПОЛЬСКАЯ ДИСКУССИЯ ОБ ЭТНИЧЕСКОМ ПРОИСХОЖДЕНИИ МЕЛКОЙ ШЛЯХТЫ ГАЛИЧИНЫ

Ивано-Франковский национальный медицинский университет,
ул. Галицкая, 2, Ивано-Франковск, 76018, Украина

Сливка Любовь Васильевна, к. и. н., доц. кафедры украинологии и философии, e-mail: lubovslyvka@i.ua

АННОТАЦИЯ

Мелкая шляхта составляла отдельную группу в социальной структуре населения Галичины под властью Австро-Венгрии. Ее этническое мировоззрение характеризовалось базовыми маркерами: большинство было украиноязычным, греко-католиками, принимало участие в украинской национально-культурной жизни галичан

в XIX в. Стаття посвящена научній дискусії між українськими і польськими ученими об етнічному походженні мелкошляхетського сою: хто он — потомки руских бояр и замкових слуг или происходит от польской шляхты? Принимая во внимание аргументы разных сторон, автор статьи считает, что мелкая шляхта в Галичине была представлена в большинстве потомками мелкого русского боярства и замковых слуг, но и не следует исключать наличие среди нее и незначительного количества польской шляхты.

Ключевые слова: дробная шляхта; Галичина; этническое происхождение; украинская и польская историография.

L. V. Slyvka

UKRAINIAN-POLISH DISCUSSION ON ETHNIC ORIGIN OF GALICIA'S PETTY NOBILITY

Ivano-Frankivsk National Medical University,
2 Halytska St., Ivano-Frankivsk, 76018, Ukraine

Slyvka Lyubov Vasylyvna, PhD in History, Assistant Professor of the Department of Ukrainian Studies and Philosophy, e-mail: lubovslyvka@i.ua.

ABSTRACT

Petty nobility was a separate group in the social structure of Galicia's population, while Galicia was under the rule of Austria-Hungary. Its ethnic worldview was characterized by basic markers: the majority was Ukrainian-speaking, Greek Catholics, was taking part in the Ukrainian national and cultural life of Galicians in the XIX century. The article is devoted to the scientific debate between Ukrainian and Polish scholars about the ethnic origin of petty nobility's stratum: were they descendants of Russian boyars and castle servants or do they come from the Polish nobility? Polish scholars of the 19th–20th centuries believed that Russian boyars have undergone the denationalization and petty nobility occurs from those Poles who came after the capture of Galicia by Kingdom of Poland in 1350, during the reign of King Casimir the Great (1333–1370). According to Ukrainian historians, Galicia's petty nobility origins from descendants of boyars, princes' servants, military settlers of the times of the Principality of Galicia-Volhynia in 13th–14th centuries, who were given privileges and lands. They fulfilled guard and administrative functions. In course of time the Polish authorities enlist them to military service by providing various privileges for services, including the privilege to establish villages. Taking into account the arguments of the various parties, the author believes that petty nobility in Galicia

was represented generally by the descendants of petty Russian boyars and the castle servants, but it should not be rejected that there was a small number of Polish nobility in its midst.

Key words: *petty nobility; Galicia; ethnic origin; Ukrainian and Polish historiography.*

В українській і польській історії є багато дотичних тем для дослідження, одна з яких — це проблема походження та етнічної приналежності дрібної шляхти в Галичині. Тривалий бездержавний статус України сприяв поширенню серед наукових кіл і громадськості хибної думки про відсутність шляхетської верстви в українців, а відповідно нівелювалися її роль і місце в українському націогенезі. Сьогодні, в умовах зовнішньої загрози для України на тлі браку національних і політичних лідерів, постала потреба дослідження особливостей формування української еліти, частиною якої була дрібна галицька шляхта.

Дрібну шляхту Галичини в XIX ст. представляли особи, які виводили своє походження з привілейованого шляхетського стану. Завдяки певній цілісності соціальних цінностей та інтересів, що проявлялися в їхній свідомості, вони виділялися в окрему етносоціальну групу й проживали компактними поселеннями або розпорошено серед сільського населення Галичини. У літературі шляхту означено поняттями «ходачкова», «чиншова», «околишня», «загородова», «засцянкowa», «загонова», «постоляна» тощо. До численних шляхетських родин належали Витвицькі, Грабовецькі, Гординські, Ільницькі, Комарницькі, Кульчицькі, Сулятицькі, Чайківські, Яворські та багато інших*.

Етнічний світогляд дрібних шляхтичів Галичини під владою Австро-Угорської імперії характеризувався базовими маркерами: по-перше, вони в переважній своїй масі були україномовні, по-друге — більшість були греко-католиками, по-третє — брали участь у процесі національного відродження в Галичині XIX ст., зокрема в українському національно-культурному житті. Таким чином, маємо чіткі етноідентифікуючі крите-

* Детальніше про шляхту див.: Сливка Л. Галицька дрібна шляхта в Австро-Угорщині (1772–1914 рр.) / Л. Сливка. — Івано-Франківськ, 2009. — 218 с. — Sliyva, L. (2009) *Galicia's petty nobility of Austria-Hungary (1772–1914 pp.)*. Ivano-Frankivsk.

рії — мову, релігію та національну свідомість. Наукова дискусія про етнічне походження досліджуваної верстви полягає в наступному: дрібна шляхта, існування якої в соціальній структурі населення Галичини в XIX ст. є фактом визнаним, — це нащадки руських бояр та замкових слуг чи вона походить від польської шляхти?

Перша спроба дослідження стану наукового вивчення дрібної шляхти Галичини була зроблена ще в 1938 р. польським ученим А. Тарнавським [1]. У вітчизняній науці історичний аналіз проблеми здійснив дослідник-етнограф Р. Кирчів (1998 р.) [2]. Однак у цих працях не відображено глибокого аналізу вивчення проблеми походження даної соціальної групи.

Метою статті є порівняльний аналіз аргументації українських і польських вчених щодо етнічного походження дрібної шляхти в Галичині.

Ще в XIX ст. І. Франко писав: «Поки що спеціальних вислідів історичних про тую шляхту нема, і ми не знаємо, де, за що і звідки взялася та шляхта по наших селах...» [3, с. 180]. Варто уточнити, що ми маємо справу з великою соціальною верствою, де важко провести чітку межу між русинами (українцями) і поляками, але можна спробувати вивести загальні тенденції цього процесу.

Більшість польських дослідників в другій половині XIX — у XX ст. вважають дрібну шляхту прийшлим польським елементом на галицьких землях. Вчений В. Пульнарівич писав: «З захопленням Червоної Русі за короля Казимира Великого у 1350 р. розгорнулася тут військова колонізація польського лицарства з метою забезпечення південного та східного кордонів Польщі. З тих колонізаторів походить загорова шляхта, яка у великій кількості осіла на Прикарпатті та східній Малопольщі» [4, с. 17–18]. Він припускав: ходячкову шляхту, яка є греко-католицького віросповідання і розмовляє руською (українською) мовою, водночас прихильна до польських традицій і має шляхетське походження, не можна відносити до українців [5, с. 133].

Польські вчені відстоюють точку зору про те, що руське боярство після переходу українських земель під владу Польщі у 1350 р. поступово денаціоналізується. І. Ступницький зазначав, що русини не мають шляхти, оскільки руські бояри, при-

йнявши культуру і звичаї поляків, католицьке віросповідання, повністю злилися із польською шляхтою [6, с. 29]. Інший польський дослідник Р. Хорошкевич вважав, що через війни і татарські наїзди галицькі землі були спустошені і в XIV ст. вони почали заселятися заново поляками внаслідок колонізації, розпочатої за Казимира III [7 с. 8, 13]. Окрім того, автор розглядав версію про волоське походження дрібної шляхти: провідну роль в заселенні Прикарпаття відіграв лицарський рід Драгів-Сасів, який емігрував з Волощини та Семигородщини. Український учений Ю. Гошко заперечує волоське походження дрібної шляхти в Карпатах, бо вважає, що з огляду щільної заселеності краю не було необхідності шукати волоських пастухів і давати їм грамоти на заселення українських сіл [8, с. 24].

Сучасний дослідник К. Слюсарек обстоює загальні позиції польської науки, однак подає свої думки у «прихованій» формі. Досліджуючи дрібну шляхту Галичини, він зазначає, що ця соціальна верства у XIX ст. піддалася двом процесам — декласації, тобто втраті шляхетських привілеїв, та поступовій «русинізації» чи українізації в середовищі українського селянства. Вказуючи на другий процес, автор цим самим відстоює точку зору про польське коріння дрібної шляхти в Галичині [9, с. 118].

Як бачимо, польські вчені уникають згадки про дрібне боярство в Галичині, оскільки це руйнує їх систему аргументації. Якщо «зникнення» великих руських бояр вони пояснюють колонізаційними процесами, то дрібне боярство взагалі не варте їхньої уваги. Польські історики пояснюють, яким чином з'явилася польська шляхта в краї, але не дають відповіді, як склалася доля дрібного руського боярства. Тільки у дослідженні П. Домбковського знаходимо тезу, що шляхта сіл Корчин і Крушельниця Сколівського повіту осіла у Карпатах ще за княжих часів, як лицарський елемент, і охороняла ту околицю від нападів угорців і волохів [10, с. 4].

На думку українських істориків, дрібна шляхта в Галичині походить від нащадків бояр, княжих слуг, військових поселенців часів руських князівств, які були наділені привілеями та землею і виконували охоронні й адміністративні функції. З часом польська влада залучила їх до військової служби, надаючи

за заслуги різні привілеї, у тому числі і на заснування сіл [8, с. 77; 11, с. 325].

У 30-х роках ХХ ст. В. Кобільник обґрунтував цю теорію наявністю значної кількості городищ і військових поселень княжої доби на території між Дрогобичем і Самбором з метою захисту від нападів ворогів. Біля залишків городищ з княжої доби були поселення шляхти. Наприклад, біля городища Старий Бич знаходиться Стебник, біля городища в Кульчицях — Кульчиці, біля городища в Ступниці — Городище та Сілець, біля городища в Лопушній — Лопушна, біля городища в Спасі — Бачиня, біля городища в Турю — Тур'є й Топільниця, біля городища в Турочках — Матків, Ільник, Комарники [12, с. 6].

Це пояснюється існуванням т. зв. «карпатської лінії оборони» для захисту від нападу ворогів. Для неї, як окремих військових застав, потрібні були воїни, функції яких у Галицько-Волинському князівстві виконували дрібні бояри. Після входження галицьких земель до складу Київської Русі територія централізованої держави вимагала надійного захисту її пограниччя та оборони шляхів. На початку ХІІІ ст. в Галицькому та Волинському князівствах будуються порубіжні фортеці, переважно поблизу західних кордонів, що зумовлювалося необхідністю оборони від агресивних сусідів — Малопольщі й Угорщини [13, с. 235, 254]. На думку вітчизняного вченого М. Рожка, тут впродовж ХІІ–ХІІІ ст. була Карпатська лінія оборони, яка охоплювала і захищала головні шляхи. На той час найважливіші перевали в Карпатах (на Перемишль — Дукельський та Лубківський, на Галич — Ворітський або Скарський перевали) мали надійну охорону. Крім того, оборонні споруди розміщувалися вздовж магістральних торговельних доріг [14, с. 458–459].

Така значна робота зі створення охоронних шляхів у Карпатах обумовлювалася також великою кількістю в цьому регіоні соляних копалень. Сіль, вироблена на Прикарпатті, забезпечувала не тільки потреби місцевого населення, а й була предметом обміну та торгівлі в ІХ–ХІІІ ст. За князів Данила (1238–1264 рр.) та Василька (1207–1269 рр.) прибутки з прикарпатських солеварень призначали «на роздавання оружникам», тобто дружинникам, основу яких складали дрібні бояри [15, с. 175].

Таким чином, ґрунтовні дослідження українських учених підтверджують необхідність існування військових застав у Галицько-Волинському князівстві, а отже й наявність охорони, функції якої виконували дрібні бояри. З часу захоплення цих земель Польщею боярство залучається до військової служби. Ю. Гошко зазначав, що польські королі не могли не використати в своїх цілях значну групу колишніх княжих дружинників та інших «служилих осіб», надаючи їм окремі права в уже існуючих селах та права на заселення нових сіл [11, с. 77]. У цей період відбувалася заміна грошової оплати дружинникам на земельні наділи. М. Герасименко припускав, що часто шляхетські села — це були поселення, створені руськими князями, а згодом польськими королями для захисту державних кордонів з Угорщиною і Молдавією [16, с. 99].

Р. Кирчів на користь автохтонності дрібної шляхти в Галичині наводить докази того, що села, які вони замешкували, — дуже давні, здебільшого середньовічні, і що їх назви генетично пов'язані з широко розгалуженими найменуваннями шляхетських родів (всього називає 24): Бережниця (Бережницькі), Кульчиці (Кульчицькі), Нижанковичі (Нижанківські), Чайковичі (Чайківські), Лука (Луківські) та ін. [17, с. 7]. Поширеним типом найменувань князівських і шляхетських родів були такі, що утворювалися від назв населених пунктів за допомогою суфіксів -ський, -цький, -зький [18, с. 21].

Загальноприйнятною і поширеною в українській та польській історичній науці є теза про ополячення нащадків руського боярства. Однак, на нашу думку, колонізаційні процеси не були всеохоплюючими для української еліти. Вони більшою мірою стосувалися заможної аристократії, і майже зовсім не торкнулися її нижчих прошарків. За М. Грушевським, у XVI ст. в Галичині залишалось багато дрібної української шляхти (особливо в Перемиській землі), «і до неї прилучаються, розмножившись і підупавши... відсунені від усього, що несло доходи і впливи, — майже всі ті українські роди, які не вигасли й не спольщилися впродовж XVI ст.» [19, с. 9]. Учений на основі галицьких актів подає 72 прізвища української шляхти. «В основному то руська шляхта, ще мало спольщена, яка твердо стояла при своїм східнім обряді», — писав В. Лозинський про дрібношляхетську верству XVII ст. [20, с. 297].

Тенденція до переважання етнічного руського елемента серед дрібної шляхти, за дослідженнями Л. Бялковського, простежувалася в XVI ст. на Поділлі, яке стало центром переселення польської шляхти. Руські шляхетські роди переважно були представлені службовцями королівських замків (боярами, васалами), а окремі з них не підлягали компетенції замку. До польської шляхти належали великі магнатські роди (Ланцкоронські та Гербуртові) та велика кількість дідичів, службовців. Натомість серед службової непривілейованої шляхти польський елемент становив невеликий відсоток [21, с. 12–14, 16].

На користь українського походження представників дрібної шляхти в Галичині свідчить їхня участь у селянських і козацьких повстаннях XV ст. та національно-визвольній війні під проводом Б. Хмельницького в середині XVII ст. Відомо, що до повстання І. Мухи (1490–1492 рр.) приєдналася частина української православної шляхти, зокрема Березовські із с. Березова на Коломийщині. Про це дізнаємося з наказу польського короля Яна Альбрехта (1492–1501 рр.) від 2 березня 1498 р., в якому він розпорядився конфіскувати майно Гриня, Івана, Василя, Петра, Григорія і «інших» Березовських за те, що вони підтримали «схизматика Муху» [22, с. 209].

«Шляхта взяла участь у Великій українській революції (1648–1657 рр.), — писав В. Липинський, — не в особі окремих, якихось виняткових одиниць, а як відрубна суспільна верства, що визначалась своїми індивідуальними прикметами і своїми окремими інтересами» [23, с. 29]. Численна на галицьких землях шляхетська дрібнота брала участь у поширених тоді селянських рухах, що охоплювали одне або кілька сіл. Яскравим є приклад Семена Височана, який спромігся організувати на Покутті 15-тисячну армію за допомогою і участю місцевої руської шляхти (Березовські, Кнегиницькі, Голинські, Скульські, Витвицькі, Дрогомирецькі, Грабовецькі, Жураковські та ін.) [23, с. 137–139].

Як бачимо, руський елемент складав основу дрібношляхетської верстви в Галичині в період перебування краю в складі Речі Посполитої. Однак, на думку М. Грушевського, з огляду на віддаленість в часі після злиття в один стан польської шляхти і нащадків руського боярства не легко відрізнити українську шляхту від родів польського походження [19, с. 10]. Тому поді-

ляємо думку відомого історика Я. Грицака, що дрібну шляхту Галичини складала нащадки руського боярства, замкових слуг й польської шляхти [24, с. 54].

Отже, прийнявши до уваги аргументи польських та українських учених, можна зробити висновок, що соціальні функції дрібної шляхти на території Галичини здійснювало дрібне боярство ще за княжих часів, яке виконувало військову охорону кордонів, княжих замків, за що отримувало землю та особисту свободу. Після захоплення українських земель Польщею в Галичину переселялася польська шляхта, в тому числі і дрібна. Впродовж століть до часу переходу цих земель під владу Австрії відбувалася зміна соціального статусу цих осіб. Руські дрібні бояри із становища дружинників галицьких князів перейшли до рангу воїнів польських королів, частина з яких зуміла отримати шляхетство. Вважаємо, що дрібна шляхта Галичини була представлена нащадками дрібного руського боярства та замкових слуг і в меншій мірі польської шляхти. Ми визначили тільки загальні тенденції, а детальне встановлення етноідентифікації в шляхетському середовищі впродовж XIV–XVIII ст. може бути предметом спеціальних досліджень істориків-медієвістів та етнологів. Дослідження етнічної ідентифікації цієї верстви впродовж 1772–1914 рр. спростовує помилкові твердження про її винятково польське походження.

Література та джерела

1. Tarnawski A. Szlachta zagrodowa w Polsce południowo-wschodniej. Materiały do bibliografii. — Lwów, 1938. — 90 s.
2. Кирчів Р. Дрібна шляхта Українського Прикарпаття (До проблеми історико-етнографічного вивчення) / Р. Кирчів // Збірник праць і матеріалів на пошану Л. І. Крушельницької. — Львів, 1998. — С. 106–118.
3. Франко І. Децо про шляхту ходачкову / І. Франко // Зібрання творів: у 50 т. — К., 1980. — Т. 26. — С. 180–186.
4. Pulnarowicz W. Rycerstwo Polskie Podkarpacia. — Przemyśl, 1937. — 79 s.
5. Pulnarowicz W. U źródeł Sanu, Stryja i Dniestru (Historja powiatu turczańskiego). — Turka, 1929. — 144 s.
6. Stupnicki H. Geograficzno-statystyczny opis królestwa Galicyi i Lodomerji. — We Lwowie, 1864. — 130 s., + 1 mapa.
7. Horoszkiewicz R. Szlachta zaściankowa na ziemiach Wschodnich. — Wyd.II. — Pinsk, 1937. — 40 s.

8. Гошко Ю. Звичаєве право населення Українських Карпат та Прикарпаття XIV–XIX ст. / Ю. Гошко. — Львів, 1999. — 330 с.
9. Ślusarek K. Szlachta zagrodowa w Galicji 1772–1939. Stan i przeobrażenia warstwy pod zaborem austriackim i w okresie niepodległości // Galicja i jej dziedzictwo. — Т. 2: Społeczeństwo i gospodarka. — Rzeszów, 1995. — S. 111–124.
10. Dąbkowski P. Szlachta zaściankowa w Korczynnie i Kruszelnicy nad Strujem. — Lwów, 1936. — 122 s.
11. Гошко Ю. Населення Українських Карпат XV–XVIII ст. / Ю. Гошко. — К., 1976. — 204 с.
12. Кобільник В. Походження карпатської і підкарпатської шляхти / В. Кобільник // Новий час. — 1936. — Ч. 105, 12 травня. — С. 6.
13. Котляр М. Ф. Галицько-Волинська Русь / М. Ф. Котляр // Україна крізь віки: в 15 т. — К.: Альтернативи, 1998. — Т. 5. — 335 с.
14. Рожко М. Ф. Міста, дерев'яне будівництво, наскельні та оборонні споруди Карпат IX–XIV ст. / М. Ф. Рожко // Етногенез та етнічна історія населення Українських Карпат: в 4 т. Т. I. — Львів, 1999. — С. 361–461.
15. Крип'якевич І. Галицько-Волинське князівство / І. Крип'якевич. — Львів, 1999. — 219 с.
16. Герасименко М. Аграрні відносини в Галичині / М. Герасименко. — К.: Вид-во АН УРСР, 1959. — 304 с.
17. Кирчів Р. Цикл шляхетських повістей Андрія Чайковського / Р. Кирчів // Чайковський А. Твори: у 8 т. Т. 5. — Львів: Червона калина, 1994. — С. 5–25.
18. Масенко Л. Українські імена і прізвища / Л. Масенко. — К., 1990. — 47 с.
19. Грушевський М. Українська шляхта в Галичині на переломі XVI–XVII в. / М. Грушевський. — Львів, 1938. — 15 с.
20. Loziński W. Prawem i Lewem. Obyczaje na Czerwonej Rusi w pierwszej połowie XVII wieku. — Lwów, 1931. — 426 s.
21. Białkowski L. Podole w XVII wieku. Rysy społeczne i gospodarcze. — Warszawa, 1920. — 230 s.
22. Грабовецький В. Ілюстрована історія Прикарпаття: в 3 т. Т. 1: З найдавніших часів до I половини XVII ст. / В. Грабовецький. — Івано-Франківськ, 2002. — 423 с.
23. Липинський В. Твори / В. Липинський. Т. 2: Участь шляхти у Великому українському повстанні під проводом гетьмана Богдана Хмельницького. — Філадельфія, Пенсільванія, 1980. — 637 с.
24. Грицак Я. Пророк у своїй вітчизні. І. Франко та його спільнота (1856–1886 pp.) / Я. Грицак. — К.: Критика, 2006. — 631 с.

REFERENCES

1. TARNAWSKI, A. (1938) Szlachta zagrodowa w Polsce południowo-wschodniej. Materiały do bibliografii — Homestead's nobility in south-eastern Poland. Bibliography. Lviv (in Polish).

2. KYRCHIV, R. (1998) Dribna shlyakhta Ukrayins'koho Prykarpattya (Do problemy istoryko-etnografichnoho vuvchennya) — Petty nobility of Ukrainian Prykarpattya (to the problem of historical and ethnographic study). Zbirnyk prats' i materialiv na poshanu L. I. Krushel'nyts'koyi — *Proceedings and materials in honor of L. I. Krushelnitska*. p. 106–118 (in Ukrainian).
3. FRANKO, I. (1980) Deshcho pro shlyakhtu khodachkovu — Something about the hodachkov's nobility. Zibrannya tvoriv: u 50 t. — *Collected Works, 50 vols.* — Vol. 26. p. 180–186 (in Ukrainian).
4. PULNAROWICZ, W. (1937) *Rycerstwo Polskie Podkarpacia — Polish knighthood of Prykarpattya*. Peremyshl (in Polish).
5. PULNAROWICZ, W. (1929) *U źródel Sanu, Stryja i Dniestru (Historja powiatu turczańskiego) — At the origins of the Syan, Stry and Dniester (History of Turka district)*. Turka (in Polish).
6. STUPNICKI, H. (1864) *Geograficzno-statystyczny opis królestwa Galicyi i Lodomeryi — Geo-statistical description of the Kingdom of Galicia and Lodomeria*. Lviv (in Polish).
7. HOROSZKIEWICZ, R. (1937) *Szlachta zaściankowa na ziemiach Wschodnich — The parochial nobility of Eastern lands*. Pinsk (in Polish).
8. HOSHKO, YU. (1999) Zvychayeve pravo naselennya Ukrayins'kykh Karpat ta Prykarpattya XIV–XIX st. — *Common law of Ukrainian Carpathians' and Prykarpattya's population in XIV–XIX centuries*. Lviv (in Ukrainian).
9. ŚLUSAREK, K. (1995) Szlachta zagrodowa w Galicji 1772–1939. Stan i przeobrażenia warstwy pod zaborem austriackim i w okresie niepodległości — Homestead's nobility in Galicia in 1772–1939. State and rebirth of stratum under Austrian fence and in period of independence. Galicja i jej dziedzictwo. — T. 2. Społeczeństwo i gospodarka. — *Galicia and its heritage. Vol.2. Society and economy*. p. 111–124 (in Polish).
10. DĄBKOWSKI, P. (1936) Szlachta zaściankowa w Korczyniu i Kruszelnicy nad Stryjem — Parochial nobility in Korchyn and Krushelnytsya of Stry. Lviv (in Polish).
11. HOSHKO, YU. (1976) Naselennya Ukrayins'kykh Karpat XV–XVIII st. — *Population of Ukrainian Carpathians XV–XVIII centuries*. Kyiv (in Ukrainian).
12. KOBIL'NYK, V. (1936) Pokhodzhennya karpats'skoyi i pidkarpats'skoyi shlyakhty — The origin of nobility of Carpathian and around Carpathian. Novyy chas — *Modern times*. Part 105. 12th May. p. 6 (in Ukrainian).
13. KOTLYAR, M. (1998) Halyts'ko-Volyns'ka Rus' — Galicia-Volhynia Rus. Ukrayina kriz' viky. V 15 t. — *Ukraine through the ages. 15 vols.* Vol.5. Kyiv: Alternatives (in Ukrainian).
14. ROZHKO, M. F. (1999) Mista, derev'yane budivnytstvo, naskel'ni ta oboronni sporudy Karpat IX–XIV st. — Cities, wooden construction, rock and fortifications of Carpathians in IX–XIV centuries.

- Etnohenez ta etnichna istoriya naselennya Ukrayins'kykh Karpat. V 4 t. — *Ethnogenesis and ethnic history of the Ukrainian Carpathians' population. In 4 vols.* Vol. 1. Lviv. p. 361–461 (in Ukrainian).
15. KRYP'YAKEVYCH, I. (1999) Halyts'ko-Volyns'ke knyazivstvo — *Galicia-Volhynia principality*. Lviv (in Ukrainian).
 16. HERASYMENKO, M. (1959) Ahrarni vidnosyny v Halychyni — *Agrarian relations in Galicia*. Kyiv: Publication of UkSSR Academy of Sciences (in Ukrainian).
 17. KYRCHIV, R. (1994) Tsykl shlyakhet's'kykh povistey Andriya Chaykovs'koho — *Cycle of nobility's stories of Andrew A. Tchaikovsky*. Tvory u 8 t. — Works in 8 vols. Vol. 5. Lviv: Red viburnum. p. 5–25 (in Ukrainian).
 18. MASENKO, L. (1990) Ukrayins'ki imena i prizvyshcha — *Ukrainian names and surnames*. Kyiv (in Ukrainian).
 19. HRUSHEVS'KYY, M. (1938) Ukrayins'ka shlyakhta v Halychyni na perelomi XVI — XVII st. — *Ukrainian nobility in Galicia at the turn of the XVI — XVII century*. Lviv (in Ukrainian).
 20. LOZIŃSKI, W. (1931) Prawem i Lewem. Obyczaje na Czerwonej Rusi w pierwszej połowie XVII wieku — *Rights and disempowerment. Image of Red Rus' way of life in XVII century*. Lviv (in Polish).
 21. BIAŁKOWSKI, L. (1920) Podole w XVII wieku. Rysy społeczne i gospodarcze — *Podillia in XVII century. Social and economic characteristics*. Warsaw (in Polish).
 22. HRABOVETS'KYY, V. (2002) Ilyustrovana istoriya Prykarpattya. V 3 t. — *Illustrated history of Prykarpattya*. In 3 vols. Ivano-Frankivsk (in Ukrainian).
 23. LYPYNS'KYY, V. (1980) Tvory. T. 2. Uchast' shlyakhty u Velykomu ukrayins'komu povstanni pid provodom het'mana Bohdana Khmel'nyts'koho — *Works. Vol. 2. Nobility's participation in the Great Ukrainian rebellion led by Hetman Bohdan Khmelnytsky*. Philadelphia, PA (in Ukrainian).
 24. HRYTSAK, YA. (2006) Prorok u svoiyi vitchyzni. I. Franko ta yoho spil'nota (1856–1886 rr.) — *Prophet in his own country. I. Franko and his community (1856–1886)*. Kyiv: Critics (in Ukrainian).

Надійшла до редакції 10 листопада 2014 р.